maart '82

Naar een Milieuvriendelijk en Demokraties Energiebeleid

Eisenpakket
Landelijk Energie Komitee

Collectie Stichting Laka
www.laka.org
Gedigitaliseerd 2013

INHOUD

VOORWOORD..... 3
INLEIDING..... 3
KERNENERGIE..... 4
ENERGIEBESPARING..... 5
FOSSIELE BRANDSTOFFEN..... 6
STROMINGSBRONNEN..... 7
ENERGIE-OPWEKKING..... 8
ENERGIEPRIJZEN..... 9
ENERGIE EN WERK..... 9
ENERGIE ALS WAPEN..... 10
ENERGIE EN ONTWIKKELING..... 11
DEMOKRATISERING NOODZAKELIJK..... 12
OP WEG NAAR EEN DEMOKRATIES ENERGIEPLAN..... 13
VOLLEDIGE OPENBAARHEID..... 14
DEMOKRATIESE RECHTEN..... 14

voorwoord

Het hiervolgende is geen diepgravende analyse van ontwikkelingen op het terrein van de energievoorziening. Daarover zijn al heel wat dikke pillen gegeschreven. Dit stuk heeft de bedoeling een korte, duidelijke weergave te zijn van standpunten, meningen en wensen van veel groepen en organisaties die aktief zijn op energiegebied.

Een aantal van die groepen en organisaties zijn georganiseerd in het LEK. In het LEK zijn de voorbereidingen voor het stuk gestart. Vandaar dat we het hebben genoemd: het LEK-eisenpakket. Dat wil niet zeggen dat het stuk daarmee geestelijk eigendom is van het LEK. We hopen eigenlijk dat nog veel meer groepen zich erin kunnen vinden of ermee kunnen werken. Dan zou dit eisenpakket kunnen uitgroeien tot wat het zou moeten zijn: een weergave van een brede maatschappelijke oriëntatie, op een energiebeleid dat milieuvriendelijk vredelievend, demokraties en werkscheppend is. Dat is mooi en makkelijk gezegd en het kan ook.

Er zal wel het nodige op zijn kant of op zijn kop moeten worden gezet. En daarvoor is macht nodig; macht die wij alleen kunnen vormen door beweging, door aktie. Wij hebben immers geen beschikking over grote geldstromen, over energiegrondstoffen en verwerkende industrieën. Wij hebben slechts de beschikking over een gezond verstand en over het onuitroeibare idee dat we met zijn allen dat verstand kunnen laten zegevieren.

inleiding

In nauwelijks tien jaar tijd is de energie van een nauwelijks omstreden, vanzelfsprekende zaak, tot een fel bediskussieerd probleem in Nederland geworden. De toenemende bezwaren tegen kernenergie, de zogenaamde oilecrisis, de terugkomst van de kolen en het voortdurend negeren van andere vormen van energievoorziening zijn hier de belangrijkste oorzaken van.

Steeds meer mensen zijn zich, om verschillende redenen in het energiedebat gaan mengen. De belangrijkste stelling was en is dat kernenergie gestopt moet worden, maar langzamerhand is een beeld ontstaan van de problemen van de totale energieproduktie en -konsumptie en de noodzaak van ingrijpende veranderingen. Steeds duidelijker wordt dat de machtsverhoudingen in de maatschappij een rem zijn. Hoewel de electriciteitsbedrijven in overheidshanden zijn, voeren ze een autonoom beleid, los van de publieke opinie. De invloed van de grote oliemaatschappijen e.d. beperken de mogelijkheid tot koersverandering aanzienlijk. Het verzet vanuit de bevolking heeft de vorige regering ertoe gedwongen een procedure te ontwikkelen die haar energiepolitiek zou maken. De zogenaamde brede maatschappelijke diskussie over (kern)energie zou een krachtmeting moeten worden tussen de Anti-Kernenergie -Beweging (AKB) aan de ene kant en de overheid, het bedrijfsleven en de electriciteitswereld aan de andere kant. Dankzij forse druk uit de AKB, vakbeweging, politieke partijen en andere maatschappelijke organisaties is die B.M.D. enigzins verbreed van opzet. Maar nog altijd ontbreken belangrijke elementen in de opzet om de B.M.D. tot een acceptabele diskussievorm te maken. B.M.D. of niet, er is een diskussie over de energievoorziening aan de gang. Het LEK neemt in deze diskussie stelling door op een rijtje te zetten aan welke eisen een demokratiese en milieuvriendelijke energievoorziening moet voldoen. Een energievoorziening ook die rekening houdt met de belangen van andere volkeren en generaties

Naar een milieuvriendelijke en demokratiese energievoorziening:

De organisaties die in het Landelijk Energie Komitee samenwerken streven naar een milieuvriendelijke en demokratiese energievoorziening in de ruimste zin van het woord. Onder een milieuvriendelijke energievoorziening wordt verstaan dat de opwekking van energie en het verbruik van energie zodanig plaatsvinden dat de bestaansvoorwaarden van de mensen niet worden aangetast doordat:
-de hulpbronnen opraken
-atmosferische en ecologische evenwichten in gevaar worden gebracht.

Het gaat hier om hulpbronnen en evenwichten die voor de huidige en toekomstige generaties van levensbelang zijn. Maatregelen in de energievoorziening alleen zijn niet voldoende. Produktie en konsumptie zullen plaats moeten vinden binnen de mogelijkheden van het milieu. Wegwerpeconomie en verspilling zullen plaats moeten maken voor de kringloopeconomie en milieuvriendelijke produktie en konsumptie.

De energievoorziening is momenteel in handen van grote ondernemingen en economische machtsblokken van staten en elités. Daardoor wordt energie vooral gezien als handelswaar en als machtsmiddel. Snelle uitputting van grondstoffe, grote risico's voor mens en milieu en een steeds groter wordende ongelijkheid tussen volkeren in de wereld en tussen bevolkingsgroepen in landen zijn daarvan het gevolg.

Om een mens en milieuvriendelijke energievoorziening te verwezenlijken is demokraties beheer nodig. Betrokkenen moeten meebeslissen over de aard en de omvang van de energieopwekking en het verbruik, zowel nationaal als internationaal.

De hoofddoelstelling van het LEK is tegelijkertijd een milieu-, een economische en een politieke doelstelling. Die hoofddoelstelling, een milieuvriendelijk en demokraties energiebeleid, is een keuze voor en tegen een heleboel zaken, die nauw met elkaar samenhangen. In het volgende zullen we trachten die zaken op een rijtje te zetten. als bevestiging van de gemeenschappelijke basis van de LEK organisaties, maar vooral als aanmoediging voor mensen en groepen daarbuiten, om verder te kijken(en te doen) als de neus lang is.

kernenergie

Kernenergie wordt wel eens schoon genoemd omdat het geen kooldioxide, zwavel of andere vormen van luchtverontreiniging produceerd. Maar de gevaren van kernenergie hebben een ander, absoluter karakter. Tijdens het kernsplijtingsproces in een kerncentrale ontstaan voor mens en dier gevaarlijke radioaktieve stoffen. Tevens komt bij dat proces veel straling vrij. Straling verhoogt de kans op o.a. kanker en genetische afwijkingen. De middelen om die stoffen en die straling uit de buurt van mensen te houden zijn onvoldoende. In een kerncentrale, maar vooral ook in uraniummijnen en opwerkingsfabrieken (waar getracht wordt uit het kernsplijtingsafval nog bruikbare resten te halen en plutonium te winnen) lopen de arbeiders dan ook voortdurend gevaar. Vooral bij reparaties en dergelijke krijgen veel (vaak tijdelijke) arbeiders in minuten tijds hun jaarlijks maximaal toegestane dosis straling (of meer, want aan handhaving van die regels schort het nog wel eens). Ongelukken in kerncentrales of opwerkingsfabrieken komen vaak voor, soms heel ernstig (Harrisburg, La Hague, Windscale). Menselijke oorzaken of een weigerend koelsysteem zijn de meest voorkomende oorzaken. Een grote hoeveelheid radioaktieve stoffen kan dan vrijkomen,ook in de verre omgeving.

Een(nog niet voorgekomen) maximaal ongeluk zal in een gebied van honderden vierkante kilometers dood en verderf zaalen. Velen zullen bovendien naderhand aan kanker sterven of doodgeboren of mismaakte kinderen krijgen, de maatschappij zal voor vele jaren ontregeld zijn. De winning van uranium is zeer gevaarlijk voor de mijnwerkers en de omwonenden, door de radioaktieve stoffen die verspreid worden. De opwerking van het afval is een techniek die nog maar slecht beheerst wordt en een voortdurende verontreiniging van het milieu veroorzaakt door lozing van grote hoeveelheden radioaktieve stoffen. Het opslaan van hoogradioaktief afval en kernsplijtingsafval vormt wellicht het grootste probleem. Dat afval blijft duizenden jaren sterk radioaktief. Opslag in zout of kleilagen is onaanvaardbaar, vanwege de mogelijkheid tot lekkage naar het grondwater. Dumping van laag- en middenradioaktief afval in zee is onaanvaardbaar gezien de beïnvloeding van het zeemilieu. De snelle kweekreaktor (zoals in Kalkar), een zogenaamd tweede generatietype kerncentrale waar plutonium wordt gekweekt en verbruikt, levert nog meer problemen op, zoals de koeling met het uiterst explosieve natrium. Bovendien is het plutonium, behalve radioaktief, ook een van de meest giftige stoffen ter we-

reld (30.000 X giftiger dan blauwzuur) Ook bij kerncentrales gaat 2/3 van de energie in het koelwater verloren (thermische verontreiniging).
Tenslotte is kernenergie een energieverslindend proces. De mijnbouw, de zuivering van het erts (van 0,01% naar zuiver uranium), de omzetting en verrijking van het uranium, het maken van de brandstofstaven, het bouwen van de kerncentrales, het opwerken, de afvalkoeling e.d. zijn erg energieintensief. Het is zeer waarschijnlijk dat de energie die door kernsplijting in electriciteit omgezet wordt niet opweegt tegen de energie"kosten", die van tevoren zijn gemaakt. Hier zijn slechts de technische bezwaren genoemd. Verderop in dit pakket zal blijken dat het daarbij niet blijft. De veiligheidsmaatregelen en het gevaar van atoomkennisverspreiding maken kernenergie evenzeer onaanvaardbaar. Dit geldt (in principe) ook voor kernfusie. Hoewel nog in het experimentele stadium, lijken aan deze techniek (samensmelten van atoomkernen onder zéer hoge temperaturen) veel problemen te zitten: Radioaktiviteit, beheersbaarheid en kennis van de reaktie, de gecentraliseerde aanpak en de enorme sommen geld die anders aan veiliger en schonere bronnen besteed zouden kunnen worden.

Eisen:

- *stopzetting kerncentrales in Borssele en Dodewaard*
- *Onmiddelijke sluiting Ultra-Centrifugen te Almelo en opheffing van Urenco*
- *Geen proefboringen in Groningen en Drente en in de Noordzee*
- *Geen dumping van radioaktief afval in zee*
- *Terugtrekking nederlandse deelname uit Kalkar en Super-Phenix*
- *Geen in- of uitvoer van radioaktief afval, ook niet van of naar opwerkingsfabrieken*
- *Aktie tegen kernenergieobjecten en plannen in het buitenland, met name in België en West-Duitsland*
- *Kernsplijtingsonderzoek wordt alleen nog gericht op veilige ontmanteling en berging van bestaande splijtingssystemen, alsmede op medische toepassingen van de kernfysica.*

energiebesparing

Energiebesparing betekent in de eerste plaats doelmatig energieverbruik. Dat wil zeggen, voor iedere toepassing moet die energiebron gekozen worden die daarvoor het meest geschikt is (voor koken bijv. gas en niet electriciteit). Voorts dat alle energie van een energiebron optimaal gebruikt wordt (en niet dat, zoals bij electriciteitopwekking nú, 2/3 in het koelwater verdwijnt). Ten derde dat er zo weinig mogelijk energie verbruikt wordt, door middel van toepassing van technologiese verbeteringen (zuinige motoren, isolatie e.d.). Een belangrijk voorbeeld hiervan is de warmte/krachtkoppeling of total energy (stadsverwarming); electriciteit (kracht) en warmte worden tegelijkertijd opgewekt. Daardoor is er minder energieverlies via het koelwater, dat immers als warmtebron gaat dienen. Tenslotte kan bespaard worden door in te grijpen in de produktie zelf: wat moet wel, wat niet gemaakt worden, hoe moet het gemaakt worden. Energiebesparing draagt bij aan het milieuvriendelijk maken van de energievoorziening. Maatregelen om dat te stimuleren moeten verder gaan dan subsidies e.d. De industrie en de handel zullen dwingend aan voorschriften en beperkingen moeten worden onderworpen.

Eisen:

- *Door middel van juridische en financiele maatregelen moet de energiezuinigheid in de produktie gestimuleerd worden.*
- *Hergebruik van produkten moet worden gestimuleerd of verplicht gesteld.*
- *Bevorderen van kwaliteit en levensduur en verminderen van het energieverbruik van goederen.*
- *Opvoeren van de isolatienormen tot minimaal de scandinavische normen.*
- *Geen bouw van grote electriciteitscentrales. In plaats daarvan warmte/krachtkoppeling in de wijken (stadsverwarming).*
- *Stimuleren van het openbaar vervoer.*

fossiele brandstoffen

Alle verbranding van fossielen veroorzaakt kooldioxide-uitstoot, en dat is de enige uitworp die niet met techniese middelen opgevangen of voorkomen kan worden. Verbranding is nu eenmaal gebaseerd op de omzetting van koolstof en zuurstof in kooldioxide. Kooldioxide wordt in de natuur door planten weer omgezet. Er is dus sprake van een kringloop. In de loop van miljoenen jaren is echter een deel van het kooldioxide in de vorm van koolwaterstofverbindingen vastgelegd, nml. de fossiele brandstoffen: kolen,olie en aardgas. In een ijltempo verbranden wij die stoffen nu. De kooldioxidekoncentratie is gestegen van 285 ppm in 1850 tot 340 ppm nu en zal naar verwachting rond 2050 de 600 ppm bereiken. Dit veroorzaakt het zogenaamde broeikaseffect, waardoor de temperatuur van de atmosfeer toeneemt. De amerikaanse Academie van Wetenschappen acht een temperatuurstijging van 4°C als gevolg van deze verdubbeling, waarschijnlijk. Het hele klimaat zal hierdoor veranderen, dwz. landbouwopbrengsten wijzigen zich, poolijs smelt (waardoor in het uiterste geval de zeespiegel met 60 meter stijgt) enz. De kooldioxidebronnen zijn zowel de fossiele brandstoffen die verbrand worden als de bossen, met hun bodem die verdwijnt. De toename van het kooldioxidegehalte moet zoveel mogelijk worden tegengegaan, dwz. verbruik van fossiele brandstoffen moet worden vervangen door stromingsbronnen en besparing.

De verbranding van fossiele brengt ook schadelijke stoffen in het milieu, zoals zwaveldioxide (SO2), stikstofoxiden en vliegas. Dit is bij aardgas overigens niet of veel minder het geval dan bij aardolie en steenkool. Vooral steenkoolverbranding gaat gepaard met grote uitstoot van zwavel, kwik en andere zware metalen. Die uitstoot kan gedeeltelijk worden opgevangen, maar dat voegt een nieuw probleem toe: enorme hoeveelheden gips (gebonden zwaveldioxide). Ook zonder die technieken levert steenkoolverbranding overigens een aanzienlijk afvalprobleem op: enorme slakken die bovendien een zekere radioaktieve straling uitzenden. Electriciteitsopwekking door verbranding vam fossiele brandstoffen veroorzaakt tevens thermische verontreiniging; opwarming van het oppervlaktewater. Het gaat hier om enorme hoeveelheden. Slechts 33-40% van de energie uit de fossiele brandstoffen wordt in electriciteit omgezet. 67-60% verdwijnt via het (opgewarmde) koelwater. Deze opwarming kan bijv. botulisme veroorzaken en vormt meer in het algemeen een van de bedreigingen van het reeds door chemische verontreiniging geplaagde oppervlaktewater. Naast deze structurele problemen met fossiele verbranding levert de enorme schaal van fossiele verbranding nog tal van andere, meer incidentele maar daarmee niet onbelangrijke bedreigingen voor mens en milieu op. Er is minstens één grote olieramp per jaar, het zoeken en exploiteren van energiebronnen betekent steeds vaker verstoring van natuurlijke omstandigheden en sociale strukturen van inheemse bevolking en (zoals die van enkele indianenstammen in Noord-Amerika). Een probleem vormt ook de onveilige en ongezonde manier waarop veel landen nog steenkool wordt gewonnen Ongelukken in mijnen en mijnwerkers met stoflongen zijn nog steeds een "normaal" verschijnsel.

Tenslotte zijn er nog de explosiegevaren van vloeibare gassen. Vloeibaar aardgas dreigt om kommerciële redenen per schip worden aangeland in de Eemshaven. En dus niet in gasvormige toestand per pijpleiding. Een ander gas, LPG, dat vrijkomt bij olieboringen (en overigens ook bij de raffinage dreigt vlak onder Hoek van Holland aangeland te worden. In Zeeland is een dergelijk overslagstation al gereed. Beide vloeibare gassen kunnen bij ontploffing grote rampen veroorzaken. Waarmee niet gezegd is dat LPG niet gebruikt mag worden. Het is een relatief schoon gas, wat tot voor enkele jaren afgefakkeld werd bij oliebronnen, wat eigenlijk een enorme energieverspilling is.

Eisen:

- *Gestreefd moet worden naar een zo snel mogelijke afname van het aandeel van fossiele brandstoffen in de energievoorziening. Met name moet de herinvoering van steenkool beperkt worden.*
- *Milieuvervuiling in de energievoorziening moet door middel van de beste technies mogelijke middelen bestreden worden*
- *Invoeren van vloeibaar aardgas per schip moet afgewezen worden.*
- *LPG kan slechts aangeland worden op een speciaal daarvoor aan te leggen terminal buiten de kust bij de Europoort (géén dustrie-eiland). Van daaruit distributie per pijplijn. LPG moet zoveel mogelijk gecentraliseerd verbruikt worden.*

stromingsbronnen

Stromingsbronnen zijn vrijwel allemaal verschijningsvormen van zonne-energie. De zon zendt overdag energie naar de aarde, en de aarde kaatst deze terug. De atmosfeer vertraagt deze terugkaatsing zodat er een leefbare wereld ontstaat waar de temperatuur ook 's nachts op peil blijft en plantengroei mogelijk is. Deze planten op hun beurt vangen een deel van de energie op die, na verloop van tijd weer vrij komt bij rottingsprocessen, verbranding van overblijfselen en voedselverbranding bij mens en dier. Zonnekollektoren doen in feite hetzelfde: Ze vangen warmte op en brengen die in huizen e.d. voor verwarming, maar uiteindelijk komt al die warmte weer in de atmosfeer terecht. De meest direkte vormen, zonne-warmte en zonnestraling, zijn op te vangen middels resp. zonnekollektoren en cellen. Zonnekollektoren zijn nu al bijna konkurrerend met aardgas voor verwarming van huizen e.d. Zonnecellen zetten zonnestraling om in electriciteit. Dit is vooralsnog een duur procedé, omdat de cellen nog niet technies voldoende ontwikkeld zijn. Aan onderzoek en ontwikkeling hiervan moet meer prioriteit worden gegeven. Een belangrijke bron, onmiddellijk toepasbaar, is ook de zogenaamde "passieve" zonne-energie. Door een bepaalde bouwwijze van huizen en gebouwen wordt maximaal zonne-warmte opgevangen en minimaal afgegeven (grote ramen op het zuiden, dikke muren enz.). De opslag van zonne-energie wordt vaak als moeilijkheid benadrukt. De energie wordt namelijk opgevangen op momenten dat er minder energie nodig is (meer zomers dan 's winters, meer overdag dan 's nachts). Kombinatie met andere systemen (windenergie, warmte/krachtkoppeling) kan daarbij uitkomst bieden. Een andere vorm van zonne-energie is wind. Het electriciteitsverbruik van alle nederlandse huishoudens kan in principe met behulp van windmolens gedekt worden. Na jarenlang tegenstribbelen beginnen overheid en electriciteitsbedrijven momenteel voorzichtig aan het inpassen van windenergie. Maar nog steeds is het moeilijk voor individuen en groepen om windmolens te bouwen (ivm vergunningen) en overtollige electriciteit aan het net terug te leveren. Als dat laatste al mag, wordt voor die electriciteit slechts brandstofkostenvergoeding betaald. De nadruk van de officiële windmolenplannen ligt op grootschalige toepassingen. Het plan Lievense is daarvan een voorbeeld. Hierbij wordt opwekking van windenergie (gecentraliseerd in grote windmolenparken) meteen gekoppeld aan een opslagsysteem in het Ijsselmeer. Een aanzienlijk vermogen aan windenergie kan in de electriciteitsvoorziening worden opgenomen zónder opslagsysteem, mits die voorziening niet gebaseerd is op inflexibele bronnen (kolen of kernenergie). Andere opslagmogelijkheden dienen te worden onderzocht.

De hitte uit het binnenste van de aarde kan ook benut worden. Nederland heeft weliswaar geen geysers of vulkanen, maar wel zijn er warmwaterreservoirs onder Nederland te vinden, te gebruiken voor verwarming van huizen (in Spijkenisse vindt een project plaats).

Door middel van warmtepompen kan warmte onttrokken worden aan aarde en (buiten)lucht. Rottingsprocessen in plantaardig en dierlijk afval doet biogas ontstaan. Boerenbedrijven kunnen met behulp van een biogasinstallatie voldoende energie opwekken om voor een groot deel in hun eigen energiebehoefte te voorzien. Maar ook in stedelijke gebieden zijn dergelijke installaties toepasbaar. Het rioolwaterzuiveringsbedrijf in Utrecht is bijv. geheel zelfvoorzienend wat energie betreft.

Het verval van de Nederlandse rivieren is niet zo groot dat van die vorm van energie verwacht kan worden. Watermolens in beken en bij stuwen in rivieren kunnen wel een bescheiden bijdrage leveren aan de lokale energiebehoefte, zoals ook in het verleden wel voorkwam. Voor getijdecentrales bestaan in Nederland mogelijkheden in de Ooster- en Westerschelde.

Eisen:

- *Het onderzoek naar decentrale toepassingsmogelijkheden van zonne-energie moet prioriteit krijgen in de overheidsinstituten. Dit onderzoek kan betaald worden uit het geld dat nu naar kernenergie-onderzoek en onderzoek naar steenkooltechnologie gaat.*
- *Onmiddelijk moet gestart worden met ontwikkelingsprojecten en experimenten, die ook een demonstratief karakter hebben.*
- *Onderzoek naar verschillende mogelijkheden van opslag van windenergie.*

- *Gemeentes die op eigen initiatief zonne-energie willen gaan bevorderen in bijv. nieuwbouw, moetem daarin financieel en technies gesteund worden.*
- *De electriciteitsbedrijven moeten alle belemmeringen voor particulieren wegnemen om voor eigen verbruik (met recht op terugleveren van electriciteit) energie op te wekken. Zij moeten tevens informatie verspreiden en techniese hulp verlenen bij dergelijke initiatieven.*
- *Voor particulieren moeten zodanige subsidies komen dat ook op korte termijn aanleg van zonne-energiesystemen al aantrekkelijk wordt.*

energieopwekking

De winning van brandstoffen, de verwerking en de handel is grotendeels in handen van grote multinationale ondernemingen. De oliemaatschappijen zijn de belangrijkste daarvan. Zij hebben zich ook gestort op de belangrijkste daarvan. Zij hebben zich ook gestort op de steenkoolmarkt, en bezitten een deel van de uraniummijnen.
In Nederland vormen Shell en Esso de Nederlandse Aardolie Maatschappij (NAM), die o.a. het aardgas van Slochteren exploiteert. Kernenergie wordt vooral gestimuleerd door elektrotechnische en metaalbedrijven. Nederlandse bedrijven kunnen hierin echter slechts een ondergeschikte rol spelen, omdat er reeds een flinke koncentratie heeft plaatsgevonden. Soms blijkt echter dat er nog steeds aktiviteiten op dit gebied zijn. RSV levert kerncentraleonderdelen aan Taiwan en andere bedrijven zijn, in het geheim, betrokken bij de bouw van een verrijkingsfabriek in Pakistan. Van ekonomisch belang is antuurlijk ook de Ultra-Centrifuge in Almelo en de bouw van de kweekreaktor te Kalkar.
Het olieaanbod lijkt minder te worden, dat is deels een juist beeld, deels is het ook voortkomend uit de politiek van oliemultinationals. Zij bepalen soorten, hoeveelheden, minimale produktiekosten, minimale transportkosten, maximale verkoopprijs. Een maximale verkoopprijs wordt mogelijk bij gebrek aan konkurrentie en een beeld van schaarste. Minimale produktiekosten en transportkosten gaan gepaard met afwenteling van problemen op het milieu.
De invloed die de staat uitoefent op deze energiebedrijven, via deelneming in bijv. de NV Gasunie, via prijsstelling en via het produceren van elektriciteit, is betrekkelijk en gaat bovendien niet wezenlijk in tegen de belangen van de oliemultinationals.
Steeds meer mensen proberen hun afhankelijkheid van deze onkontroleerbare machten te verminderen door zonne-, wind- en andere energieleverende of besparende technieken toe te passen. Tegenwerking eerder dan aktieve steun is hun deel.
Voor de grote bedrijven is alternatieve energie lange tijd geen rendabele investering geweest, en voor zover dat veranderd is, wordt gemikt op technologisch geavanceerde en gecentraliseerde systemen.
Zonder de energieopwekking in handen te hebben, is het voeren van een demokratisch en ekologisch inpasbaar energiebeleid niet mogelijk.

Eisen:

- *Het onder beheer van de gemeenschap brengen van de gas- en oliewinning in Nederland en het nederlandse deel van de Noordzee, en de distributie ervan.*
- *Onder beheer van de gemeenschap brengen van de inkoop van brandstoffen uit andere landen.*
- *Maatregelen die het lonend maken voor lagere overheden om energiebesparende beleidsmaatregelen te nemen.*
- *Bij de keuze van te importeren energiedragers dienen de externe (milieu, maatschappelijke en politieke effekten) meegerekend te worden, bijv. in mijnbouw, transport, land van herkomst.*
- *Het gebruik van de bestaande aardgas- en olievinsten e.d. voor het ontwikkelen van stromingsbronnen.*
- *Energieproduktie waar mogelijk op lokaal of regionaal nivo.*

energieprijzen

Een belangrijk deel van het energieverbruik vindt plaats door de kleinverbruiker; elektriciteit, gas en benzine. Tot voor kort werd een zo groot mogelijk verbruik gestimuleerd. Elektriciteit en gas werd (en is ook nu nog) goedkoper naarmate er meer verbruikt werd. Tevens werd door de nutsbedrijven, naast het particuliere bedrijfsleven, reclame gemaakt voor energieinntensieve apparaten zoals elektriese fornuizen. Aan isolatie en andere energiebesparingstechnieken in huis is heel weinig gedaan. Nu plukt de kleinverbruiker daar de wrange vruchten van. De gas- en elektriciteitsrekening is voor sommigen al hoger dan de maandelijkse huur. Isolatie en andere maatregelen om dit terug te dringen zijn onbetaalbaar voor huurders, en eigenaren van woningen zijn niet verplicht daar iets aan te doen. Tot nu toe werd dat probleem door een energietoeslag in de prijskompensatie enigzins opgevangen (excl. BTW). Maar de meerderheid van de Tweede Kamer heeft in 1979 besloten dat de energieprijskompensatie kan verdwijnen. De aardgasprijs is gekoppeld aan de prijs van de olie. De officiele reden is het voorkomen dat er teveel aardgas afgenomen gaat worden als het goedkoper wordt. Maar minstens zo belangrijk zijn de enorme winsten die Shell, Esso en de staat hierdoor maken. Energie hoeft niet gratis te zijn, maar de prijs ervan moet afgestemd zijn op de mogelijkheden van de mensen en mede bepaald worden door de aard van het verbruik.

Eisen:

- *Energieprijsverhogingen moeten in de prijskompensatie blijven en in centen (niet in procenten) worden gekompenseerd.*
- *Ontkoppeling van de aardgasprijzen van die van olie.**
- *Isolatieverplichting voor eigenaren van woningen, met subsidieregelingen.*

**De PPR is in principe niet voor ontkoppeling, maar die ontkoppeling moet gelden zolang de minima niet gekompenseerd worden.*

energie en werk

Nu de energieprijzen omhoog gaan worden de energiekosten in de produktie gedrukt, waarbij de ingreep wél steeds rendabel moet blijven. Vaak moet de overheid dan bijspringen. Sommige zeer energieintensieve bedrijven, zals de aluminiumproduktie, krijgen energie (elektriciteit) voor een extra lage prijs. Een goed voorbeeld is Péchiney in Zeeland, die elektriciteit krijgt voor ongeveer 1/4 van wat de kleinverbruiker ervoor betaalt.

Voor Industrieen telt het bedrijfsresultaat. De hoeveelheid energie en grondstoffen die gebruikt wordt is afhankelijk van de onderlinge prijsverhoudingen tussen de verschillende produktiefaktoren energie, grondstoffen, kapitaalgoederen (machines e.d.) en arbeid.

De Industrie verbruikt meer dan 1/3 van het totaal aan energie in Nederland, en is tevens de oorzaak van een grote grondstoffen verspilling en milieuvervuiling. Hieraan valt veel te doen door andere uitgangspunten te nemen bij de produktie zoals:

- Maatschappelijk nut van de produktie
- Duurzaamheid van de produkten
- Mogelijkheid tot hergebruik van de afvalstoffen.
- Milieueffekten van produktie en produkten

Dergelijke veranderingen lijken minder populair te worden door de ekonomiese krisis en de daaruit voortvloeiende werkloosheid. De industrie krijgt meer armslag; onrendabele bedrijfsonderdelen worden gesloten, milieuwetten overtreden subsidies met gulle hand verstrekt. De oplossing zoeken in grondstoffen- en energieverslindende nieuwe produktieaktiviteiten is echter de verkeerde weg. Het maakt de nederlandse ekonomie nog afhankelijker van de grote oliebedrijven e.d. Bovendien worden grondstoffen en energie steeds duurder, waarmee een niet struktureel veranderde Industrie in een spiraal van oplopende produktiekosten terecht komt. De huidige werkloosheid is alleen op te lossen door arbeidstijdverkorting, door stimulering vansektoren waar arbeid meer en schaarse energie en grondstoffen minder belangrijk zijn en die in een reële behoefte

resultaat van deze opvatting kunnen we zien aan de gestadige groei van het aantal landen dat zelf kernwapens kan maken.
Ook een verbod op de uitvoer van de zogenaamde "gevoelige technologie", als vastgelegd door de Nuclear Suppliers Conference in Londen is slechts van beperkte betekenis. De reeds getekende kontrakten vallen niet onder deze restriktie (mn. de kontrakten tussen de BRD en Brazilië en tussen Frankrijk en Pakistan). Daarbij blijft het mogelijk, dat staten zelfstandig hun verrijkings- of opwerkingsinstallatie bouwen (India, Pakistan enz.) De stap naar een kernwapen is dan slechts een kwestie van tijd.
Verbetering van waarborgen, zoals versterking van het IAEA, multilateralisatie van "gevoelige technolgoel", verzekerde aanvoer van licht verrijkt uranium, oprichting van een internationale kernbrandstofbank worden voorgesteld. Geen van deze oplossingen biedt perspektief op een veilige wereld.
Voor het plutoniumbeheer wil met bijv. een International Plutonium Storage Scheme (IPS) instellen; dit is één van de nederlandse voorwaarden aan de Braziliëkontrakten. Het IPS zou het plutonium onder beheer moeten brengen van het IAEA, in opslagplaatsen bij opwerkingsfabrieken. Het beperkte karakter van het IPS wordt als volgt duidelijk;
-militair plutonium valt niet onder deze regeling. In kernwapenstaten moet dus een onderscheid gemaakt worden tussen militair en civiel plutonium. Tot nu toe vielen deze staten onder geen enkele kontrole.
-onder welke voorwaarden wordt het aldus opgeslagen plutonium voor gebruik vrijgegeven.
-kommerciële en politieke voordelen voor een land dat in het bezit is van een opwerkingsfabriek.

Het beperkte karakter van het IPS wordt al snel duidelijk. Zo valt militair plutonium niet onder deze regeling. In kernwapenstaten moet dus een onderscheid gemaakt worden tussen militair en civiel plutonium. Tot nu toe vielen deze staten nog onder geen enkele kontrole. Verder zijn vragen te stellen over de voorwaarden waaronder het aldus opgeslagen plutonium wordt vrijgegeven voor gebruik. Onduidelijk is ook hoe de beslissingsbevoegdheid ligt en welke kriteria een rol spelen bij de keus welke landen voor opslagplaatsen in aanmerking komen.
De enige echte garanties tegen de verspreiding van kernwapens zijn het terugdringen van de kernwapenwedloop en het terugdringen van de verspreiding van splijtbaar materiaal en kerntechnologie.

Eisen:

- *Kernwapens de wereld uit, te beginnen uit Nederland*
- *Geen nederlandse deelname aan de verspreiding van kerntechnologie en splijtbaar materiaal.*

energie en ontwikkeling

De ekonomische krisis vormt in de meeste derde wereldlanden extra hard aan. De grondstoffen die de westerse multinationals al jarenlang weghalen, brengen te weinig op om een eigen ontwikkeling op te bouwen. Vooral ook doordat de winsten van die industrieen toch weer naar het buitenland vloeien. Landbouw en industrie zijn voornamelijk eenzijdig gericht op de behoeften van het westerse kapitalisme, zodat van een vermindering van koloniale afhankelijkheid geen sprake is.
Zo ook met de energievoorziening. Grootscheepse waterkrachtcentrales voor de elektriciteitsbehoefte van industriekomplexen en voor het prestige van de eigen elites vinden plaats.
Terwijl de eigen energiemogelijkheden amper benukt worden -benut kunnen worden door gebrek aan kennis en technologie- lijken de derde wereldlanden een goede afzetmarkt voor kerncentrales te gaan worden (bijv. Brazilië). Met voor de diktaturen de kernwapens in het vooruitzicht.
Nederland is vertegenwoordigd in het Internationaal Energie Agentschap (IEA). Het IEA is in 1973 opgericht als tegenhanger van de organisatie van olieproducerende landen OPEC. Als organisatie van 16 industrielanden uit de OESO kan men niet de illusie voorwenden als zou het gaan om de oplossing van wereldenergieproblemen. Het in de hand houden van het olieverbruik is de voornaamste doelstelling. Daarnaast wordt het ge-

bruik van kolen gestimuleerd en is de IEA expliciet onderdeel van de atoomlobby. In haar doelstellingen staat de noodzaak van "regelmatige uitbouw van de nukleaire opwekkingskapaciteit" en om "de vorming van voorraden natuurlijk uranium en de bouw van verrijkingsinstallaties te vergemakkelijken".
Over eventuele steun aan de derde wereld wordt slechts in vage termen gesproken.
Kortom: Een organisatie ter behartiging van de eigen ekonomische landen tegenover andere landen.
De koloniale uitbuiting van de Derde Wereld wordt niet gekompenseerd door ontwikkelingshulp, laat staan door leningen. Die bedragen zijn gezien het gewin een schijntje, en worden veelal juist gegeven voor de opbouw van westerse bedrijven. Ontwikkelingshulp en investeringen komen zo meer de westerse multinationals ten goede dan de bevolking en bestendigt zo de machtsverhoudingen.
Een duidelijk voorbeeld is de olielevering aan en de steenkoolinvoer uit Zuid-Afrika en de uraniuminvoer uit het door haar bezette Namibië. Het blanke apartheidsregime vaart er wel bij. Ook op energiegebied zal een politiek gevoerd moeten worden die solidair is met uitgebuite massa's in de Derde Wereld.
Een aktieve boycot van Zuid-Afrika is een voorbeeld aan de ene kant. Uitgebreide steun aan progressieve ontwikkelingen (Nicaragua, Cuba, Tanzania enz.) een voorbeeld aan de andere kant.
Financiële, technische en industriële hulp aan derde wereldlanden moet onvoorwaardelijk ten dienste staan van de opbouw van de zelfvoorziening van de derde wereldlanden zélf, rekening houdend met de internationale solidariteit met andere volken. Medewerking aan kernenergieprojekten en grootscheepse energieprojekten die alleen de westerse multinationals ten goede komen, moeten gestopt worden.

Eisen:

- *Geen steun aan kernenergieprojekten in het buitenland.*
- *Geen steun aan energieprojekten van privé-ondernemingen (met name de multinationale ondernemingen).*
- *Nederland moet uit de IEA stappen.*
- *Onvoorwaardelijke steun voor de opbouw van een zelfstandige energievoorziening in ontwikkelingslanden, ten dienste van en beheerd door de eigen bevolking.*

demokratisering noodzakelijk

De energievoorziening in de westerse wereld wordt beheerst door grote multinationale ondernemingen, sterke industriestaten en oliesjeiks. Het in overheidshanden zijn van de elektriteitsvoorziening en de gasdistributie in Nederland doet daar nauwelijks iets aan af. De overheids instellingen die onderzoek doen, elektriciteit produceren of elektriciteit en gas bij de afnemers brengen, werken in grote mate oncontroleerbaar voor gemeenteraden, provinciale staten en het parlement. Veel ervan zijn Naamloze Vennootschappen, dwz. dat zij een zelfstandige besluitvorming hebben op veel terreinen.
De kommissarissen van die NV's, deels door de gekozen overheidsorganen benoemd, moeten statutair zelfs in de eerste plaats op het bedrijfsbelang van de NV letten.
Ook als er géén sprake is van een NV is er meestal sprake van een informele verzelfstandiging ten opzichte van de parlementaire organen, vooral door de informatievoorsprong en de technokratiese aanpak van die bedrijven. De samenwerking vab die bedrijven in SEP (samenwerkende elektriciteitsproducenten), VEEN (vereniging van exploitanten van elektriciteitsbedrijven in Nederland), KEMA (keuring van elektrotechniese materialen) en VEGIN (vereniging van exploitanten van gasbedrijven in Nederland), versterkt hun zelfstandige positie ten opzichte van de parlementaire organen. De meningen en behoeftes die vanuit de bevolking geformuleerd worden t.a.v. (energie)politiek, beinvloeden amper deze verburokratiseerde instellingen. Dit geldt niet voor de verlangens en eisen van de grote bedrijven. De aardgas en oliesektoren zijn het domein van de grote oliebedrijven, evenals de steenkoolsektor. Ook waar de overheid formeel de scepter zwaait is hun invloed groot. Adviesraden van de regering, samenwerking bij onderzoek, het opnemen van personen uit het bedrijfsleven in de raad van kommissarissen e.d., gewoon de positieve instelling van vele burokraten

en politici ten opzichte van het bedrijfsleven, zorgen ervoor dat de bedrijfsbelangen goed behartigd worden. De (huidige) overheid stelt zich daarmee in grote mate in dienst van het bedrijfsleven. Het bedrijfsleven kan de overheid vaak naar zijn hand zetten, omdat het de ekonomiese middelen bezit. Hun ekonomiese macht wordt door de overheid anderzijds nog versterkt, via miljoenen subsidies en onderzoeksgelden. In de afgelopen jaren zijn er bijv. honderden miljoenen aan kernenergie-ontwikkeling uitgegeven (alleen aan het Kalkar-project bijv. al 360 miljoen). Uiteindelijk is er ook een fysieke bescherming van de ekonomiese macht door inzet van politie en ME bij milieu- en andere protesten. De overheid is niet neutraal, ze is partijdig. Daar moeten we tegenover stellen:

- Het onafhankelijk maken van de energievoorziening t.o.v. de partikuliere bedrijven (zie ook de vorige paragraaf)
- Het demokratiseren van het beleid en het beheer van de energievoorziening.

Een demokratisering kan niet alleen tot stand komen via een diskussie ook al heet die breed en maatschappelijk. De miljarden, gestoken in het onderzoek naar kernenergie, en de uitgebreide propaganda ervoor maken een diskussie tot een ongelijke krachtmeting wat betreft de middelen. Demokratiseren is niet alleen inspraak. Voor oplossingen waar niet de bedrijfsbelangen voorop staan, maar de direkte behoeftes van de bevolking (in een internationaal kader), zijn maatschappelijke veranderingen nodig.

op weg naar een demokratries energieplan

Energiebedrijven waarvan de aandelen in overheidshanden zijn en de adviesraden t.b.v. de overheid, blijken in de huidige praktijk systeembevestigend en ondemokratries te funktioneren. De direkte en indirekte invloed van ondernemerszijde is groot, terwijl ook de ontwikkelingen op onderzoeksgebied grotendeels aan de maatschappelijke kontrole onttrokken zijn.

- *NV's en andere zelfstandig gemaakte (semi)overheidsinstellingen in de energiesektor, zoals SEP, KEMA en de provinciale NV-elektriciteitsbedrijven, evenals de NV Gasunie en DSM, moeten worden vervangen door overheidsDIENSTEN, direkt onder kontrole van gekozen organen.*

Adviesraden -ingesteld door het parlement- moeten adviezen geven vanuit de maatschappelijke achtergronden en behoeftes. Juist de maatschappelijke organisaties (vakbeweging, milieu/energiebeweging, konsumentenorganisaties) moeten de mogelijkheden en middelen gegeven worden tot (tegen) rapporten/adviezen en onderzoek.

- *Adviezen gebaseerd op de behoeften van de bevolking. Maatschappelijke organisaties in adviesraden. Geen ondernemers en instituutsvertegenwoordigers in adviesraden.*

De energievoorziening is nu nog teveel afhankelijk van besluitvorming achter min of meer gesloten deuren. Motieven oorzaken en gevolgen worden niet duidelijk. De bevolking heeft te weinig inzicht in dit proces en kan dan ook vaak niet goed erop reageren. De belangen van de bevolking worden niet echt meegewogen. In de eerste plaats is daarvoor uitgebreide en gedetailleerde informatie nodig over ver- en misbruik van energie. Om richting te geven aan de energievoorziening is een prioriteitsbepaling nodig waarin de behoeften van de bevolking staan uitgewerkt. De plannen en de uitwerkingen van de overheden moeten gekontroleerd, bekritiseerd en veranderd kunnen worden, niet alleen op deelaspecten of details, maar ook op voorondersteLLingen en gerichtheid. Daarvoor is nodig:

- *Een nationaal ENERGIEPLAN, uitgaande van de behoeften en wensen van de bevolking. In dit plan een uitwerking van prioriteiten, behoeften, winning, exploitatie, distributie, prijsbepaling enz. aan/van energie, rekening houdend met de internationale solidariteit met andere volken.*

Zo'n energieplan heeft natuurlijk niet alleen te maken met nationale zaken. Een nationale behoefte wordt niet bepaald in Den Haag, maar moet voortkomen uit een samenvoeging en afweging van de verschillende regionale en plaatselijke noden en behoeften. Zonder een sterke decentrale inbreng is geen nationale behoeftenbepaling mogelijk, laat staan een demokratie-

se behoeftebevrediging. Wat betreft de gevolgen van allerlei plannen en maatregelen is het de plaatselijke bevolking die met de lasten komt te zitten (milieu, veiligheid, kosten) en daarom moet zij haar stempel op de besluitvorming kunnen drukken.

- *De energievoorziening moet op basis van het energieplan zoveel mogelijk regionaal/plaatselijk geregeld worden. Vergaande bevoegdheid t.a.v. beleidsvoorbereiding en uitvoering op regionaal/plaatselijk nivo.*

volledige openbaarheid

Niet alleen de beslissingen en het eigendom in de energiesektor zijn tot nu toe in handen van een kleine groep, waaronder de oliemaatschappijen. Het onderzoek naar doelmatig gebruik, oplossingen voor de milieuvervuiling en alternatieven worden gestuurd door de (winst)-behoeften van de ondernemingen. Bedrijfsgeheimen en patenten belemmeren een inzicht in de werkelijke situatie van energievoorraden en vertragen nieuwe mogelijkheden op energiegebied. Prijsmanipulaties met voorraden, gefingeerde schaarste (de zogenaamde oliekrisis), afhankelijkheid van derde wereldlanden t.o.v. multinationals resulteren in superwinsten én superbelastingopbrengsten. En resulteren in milieugevaarlijke kernenergietoepassingen en grootschalige LNG-projecten. Oplossingen voor deze problemen kunnen pas gevonden worden in een demokratiese struktuur met:

- *Volledige openbaarheid van alle onderzoeken, gegevens, plannen, adviezen, besluiten en kontrakten van overheid en industrie; geen beperking onder het mom van staatsveiligheid of bedrijfsgeheim. Ruime verspreiding van deze informatie op een toegankelijke manier.*

Het is niet voldoende om te weten wat er nú gebeurt. Een werkelijke keuze en afweging van de verschillende oplossingen en alternatieven is nog niet goed mogelijk. De miljarden investeringen in toepassing van en onderzoek naar kernenergie, LNG, LPG, grootschalige olie-, gas-, en steenkoolverwerking vragen om een versneld inhaalprogramma van schone veilige en minder verspillende alternatieven.

- *Volwaardig onderzoek naar alternatieve, milieuvriendelijke energiebronnen en besparingen onder openbaar demokratiese beheer. Recht op en voorzieningen voor wetenschappelijk onderzoek, in opdracht van maatschappelijke organisaties, zoals vakbeweging, konsumentenorganisaties, milieu/energiebeweging e.d.*

Daarnaast is het noodzakelijk niet alleen te weten, maar ook te kunnen diskussiëren; dus ook de middlen ervoor hebben je mening kenbaar te maken.

- *Subsidiëring van de energiebeweging voor menskracht en propaganda.*
- *Gratis toegang tot de media (krant, radio, teevee, enz.), ruimte voor een permanente, onbelemmerde diskussie.*

demokratiese rechten

Ironies genoeg worden de moeilijke beheersbaarheid en gevaren van kernenergie (maar ook van andere industriële processen) als argument gebruikt tegenover akties en aktiviteiten. Ook al gaan deze tegen de gevaren van die produktie zelf, zoals in feb. 1980 bij belgische vakbondsakties. Ook in opwerkingsfabrieken werden stakingen de gevaren van het uit de hand lopen van de radio-aktieve processen gebruikt tegen de stakingen. Daarbij kwamen ook diskussies op over het tot uitzonderingsgebied verklaren van kerninstallaties en het daaraan verbinden van beperkingen van persoonlijke en vakbondsrechten. Bij protesten en demonstraties tegen kernenergie begint het erop te lijken dat het normaal is dat grootscheeps politie en speciale eenheden worden ingezet. Het verzet van de demonstranten buiten en de arbeiders binnen is gerechtvaardigd. Met name de arbeiders hebben een onvervreembaar recht om een mens- en milieuvriendelijke produktie te eisen en daarvoor aktie te voeren. We moeten niet tegen ons zelf maar tegen gevaarlijke technologieën beschermd worden. Het inperken van demokratiese rechten vergroot de mogelijkheden tot onachtzaamheid en willekeur, terwijl een openbare kontrole juist hie op zijn plaats is

- *Geen inperking van vakbondsrechten, arbeidsrechten en privacy.*
- *Volledige stakingsvrijheid*
- *Recht op weigering van milieugevaarlijk en onveilig werk zonder dreiging van ontslag of verlies van uitkering.*
- *Geen beperkingen van de demonstratievrijheid, geen inzet van ME of leger.*